

Adaptace dětí do heterogenních tříd probíhá rychleji

I to je výsledek jednoho z mnoha výzkumů, jimiž se při své práci Zora Syslová zabývala. Mluvily jsme spolu o tom, co dětem věkově rozmanité prostředí nabízí a na co si naopak máme dát pozor. Třídy, kde jsou děti různého věku, jsou skvělým prostředím pro individualizaci vzdělávání.

Budeme si povídat o věkově heterogenních třídách v mateřské škole. Jak takové uspořádání vypadá?

Kurikulum podpory zdraví, které se používá v českém prostředí, mluví o tom, že ve třídě jsou děti všech věkových kategorií, tedy od tří do šesti let. V českém prostředí se ovšem někdy vyřazují ty nejstarší děti, mluví se tedy o heterogenních třídách pro děti od tří do pěti let a homogenních pro děti šestileté. Podle kurikula však takováto částečná heterogenita není ideální.

S kolegyněmi jste věnovala velké úsilí výzkumu tříd, kde jsou děti různého věku. Jaké jsou podle vás výhody takového uspořádání?

Náš výzkum je ojedinělý, v českém prostředí se výzkumy heterogenity zatím neprováděly, kromě dílčích výzkumů, které najdeme v závěrečných bakalářských a magisterských pracích. Při práci na knize jsme se se spoluautorkami opíraly hodně i o zahraniční výzkumy, provedly jsme jejich rešerše. Výzkumy uvádějí, že adaptace dětí ve věkově heterogenním prostředí je mnohem rychlejší, děti v nich tolik nepláčou. Jedna studentka letos obhajovala bakalářskou práci, kde se právě touto otázkou zabývala. Zjistila totéž, co zahraniční výzkumy, tedy že se děti v heterogenním prostředí adaptují na mateřskou školu rychleji.

Významnou výhodou je i to, že děti mají po celou dobu jejich docházky do mateřské školy na starost jejich učitelky, což při homogenním uspořádání nebývá tak obvyklé. Učitelky tak mají mnohem lepší šanci děti poznat a vytvářejí si s nimi také lepší vztahy. Také zde vznikají výborné vztahy s rodiči. Aby se rodiče pedagogům více otevřeli, na to je potřeba delší čas.

Nastaví se tak lepší komunikace a obě strany mohou lépe podporovat vývoj dítěte.

Jaké další výhody výzkumy uvádějí?

Dále se mluví o tom, že v heterogenních třídách mají mladší děti možnost pozorovat vývojově vyšší úroveň hry, kterou by navíc pravděpodobně samy ani neiniciovaly. Tím, že se mohou do podobných her zapojovat, se jejich vývoj urychlí. Věková různorodost vede k tomu, že do nich děti přicházejí s rozmanitými zkušenostmi a dovednostmi a mohou se tak vzájemně obohacovat, mají zde mnohem více podnětů. To se pak odráží jak v kognitivním, tak v socio-emočním vývoji. Interakce na různých úrovních také podporují rozvoj jazyka a řeči. Za výhodu považují také to, že v heterogenních třídách učitelky prostě musejí diferencovat vzdělávací nabídku. Probíhají zde například skupinové kooperativní činnosti, naopak od hromadných činností se v podobných třídách pedagogové odklání. Česká školní inspekce upozorňuje, že toto se v českých mateřských školách zatím moc nedaří. Ve věkově heterogenních třídách může každé dítě ukázat svou jedinečnost. Nepanuje tu soutěživost, děti nezjišťují, kdo je rychlejší nebo chytřejší, jako tomu může být ve věkově homogenních třídách. Přirozeně zde vzniká psychosociální klima, které obsahuje pomoc a solidaritu s druhými.

Zaujala mě zmíněná rychlejší a snažší adaptace dětí ve věkově heterogenním prostředí. Čím to je?

Odkážu se na výzkum, který prováděla studentka, již jsem před chvílí zmiňovala. Své poznatky měla podložena pozorováním, videonahrávkami a rozhovory. Starší děti, které si již adaptaci prošly, jsou vnímavější vůči potřebám mladších

Doc. PhDr. Zora Syslová, Ph.D., se narodila v roce 1964. Vystudovala bakalářské studium v oboru Školský management, magisterské studium o oboru Předškolní pedagogika a doktorské studium v oboru Pedagogika. Všechna studia absolvovala na PedF UK v Praze. Pracovala dlouhé roky jako učitelka a ředitelka mateřské školy, od roku 2008 působí na PedF MU v Brně jako vysokoškolská učitelka. Je členkou několika asociací, např. Asociace předškolní výchovy, Asociace profesí u učitelství, CZESHA a mezinárodní organizace OMEP, ve kterých současně působí jako členka užšího vedení.

děti, protože zažily to samé. Mohou v podstatě vrátit, co samy dostaly.

V homogenní třídě tříletých dětí, které jsou empatické a smutek mají na krajíčku, se stává, že když přijde dítě, které pláče, ostatní pláč neudrží a pláčou pak všechny. Adaptační obtíže se tam násobí. V heterogenní třídě je naopak spousta dětí v pohodě, protože už tam nějakou dobu chodí a nemají proto tolik podnětů k tomu, aby byly smutné. „Nováčkům“ často ukazují, jak to ve třídě chodí, a chovají se k nim s velkou empatií.

Existují i nějaká rizika, jimž bychom se v případě, že se rozhodneme pro věkově heterogenní třídy, měli věnovat?

Když budeme třídu nově vytvářet, je nutné, abychom mysleli na to, že by ve třídě měly být věkové skupiny zastoupeny co nejrovnoměrněji. Kdyby tam byly pouze dvě tříleté děti nebo pouze dva předškoláci, chyběli by jim vrstevníci, což by mohlo být určitým rizikem. Nemuselo by to pro ně být bezpečné prostředí, mohli by se tam ztrácet.

Největším rizikem, na které jsme s kolegy-němi upozorňovaly i v knize, je učitelka sama. I zahraniční výzkumy říkají, že heterogenita sama o sobě bonusy nepřináší, že je pouze dobrou ornou půdou, s níž ale učitelka musí umět pracovat. Pokud pouze využívá a někdy snad dokonce i zneužívá starší děti k tomu, aby jí pomáhaly s mladšími dětmi, aby je například převlékaly nebo jim asistovaly při stolování, omezuje tím samostatnost, kterou máme u dětí rozvíjet, protože pak starší děti dělají věci za ty malé. Pokud s tím tedy učitelka neumí pracovat, může dětem přinést více škody než užítku.

Též se objevují obavy, že takové třídy nejsou vhodné pro děti před nástupem do školy. Že nebude čas na předškolní přípravu, že jejich předškoláci budou celý den jen „pomáhat mrňatům“ a nikdo se jim nebude věnovat. Opravdu může nastat taková situace?

Podle mého názoru je pro učitelku jednodušší připravovat úkoly či činnosti pro předškoláky, kterých je ve třídě méně. V minulosti se i v mateřských školách dělalo všechno hromadně, drilovalo se, což mají někteří lidé stále zažitě. Tak to ale být nemůže. Individualizace neznamená, že budu se všemi dětmi dělat grafomotoriku nebo že se všemi budu rozvíjet zrakovou či sluchovou percepci a další oblasti. Je potřeba provést diagnostiku školní zralosti u předškoláků, a to na začátku posledního, povinného

ročníku předškolního vzdělávání. A na základě toho pak dětem připravovat úkoly a činnosti, které budou rozvíjet oblasti, které jsou deficitní, kde dětem něco schází. A každé dítě má deficity

v jiné oblasti. Proto bych měla předškolákovi připravit úkoly, které budou rozvíjet právě ty konkrétní oblasti, a to obvykle na týden nebo na dva. Vzhledem ke klíčovým dovednostem by

pak mělo být na dítěti, kdy úkoly splní. Někdo je chce mít hotové už v pondělí, na jiného je potřeba „zatlačit“ ve čtvrtek, v pátek. Podle mě je výhodné, když učitelky musí nachystat činnosti pouze pro sedm až deset předškoláků a ne pro celou třídu. Mohou si i lépe uhlídat, zda děti úkoly splnily. Když se malé děti naučí samy si hrát, mají pak učitelky více času na to, aby pracovaly s dětmi, které v danou chvíli potřebují větší podporu.

Je v těchto třídách prostor pro pedagogickou diagnostiku?

V této věci není rozdíl mezi heterogenní a homogenní třídou (zdůrazňuje). Jako učitelka prostě musím provést pedagogickou diagnostiku všech dětí, které mám ve třídě. A je jedno, jak jsou staré, u všech musím sledovat jejich silné a slabší stránky, to, jak se ve sledovaných ukazatelích posunují, a v posledním předškolním roce diagnostikovat i školní zralost.

A co malé děti? Nebude jim mezi velkými něco scházet?

Domnívám se, že pokud je třída věkově vyvážená, nic jim scházet nebude. Malé děti si v heterogenní třídě mohou hrát se svými vrstevníky, ale pokud zatouží zapojit se mezi starší, mají tu možnost. Pochopitelně nebudou mít 23 stejně starých kamarádů, ale to by i v homogenní třídě bylo iluzorní.

Pokud se tedy v heterogenní třídě mezi mladšími dětmi objeví některé s výrazným rozumovým nadáním, bude to pro ně vlastně výhoda, že?

Ano, je to tak. Děti, které jsou v předškolním věku naopak ještě nezralé a inklinují k nižšímu typu her, pak nepůsobí „zaostale“, ale „ztratí se v davu“. V těchto třídách nikdo nevyčívá, naopak je krásně vidět jedinečnost každého dítěte.

Jak se v heterogenních třídách daří dětem, které přicházejí s nějakým handicapem?

Inkluze je s heterogenitou spojená úplně jednoznačně. Čím různorodější prostředí, tím je pro děti lepší, protože díky němu zažívají zkušenosti, které budou v životě potřebovat. Zahraniční odborníci, především Ellen Katzová, říkají, že homogenita je pro dětský vývoj naprosto nepřírozená. Heterogenita je rodina i společnost. V mateřských školách, kde jsou třídy podle věku, vytváříme prostředí, do kterého děti nevrůstají. V různorodé třídě se dítě s postižením „ztratí“. Záleží přitom na tom, jak s tím umí pracovat učitelka.

Mohou být v podobné třídě i děti mladší dvou let? Nebo je pro ně vhodnější malá skupinka s upraveným programem?

Za současných podmínek, kdy se učitelky překrývají pouze na pobytu venku a učitelka by v dopoledním programu zůstala sama, je to nevhodné a i další odborníci doporučují zřizovat samostatné třídy s menším počtem. Anebo zaměstnat chůvu.

Školní rok už začal a plánování toho dalšího je zatím v nedohlednu, i tak se můžeme bavit o tom, jak by mohlo vedení školy proměnu uspořádání tříd vysvětlovat pedagogům a rodičům. Začneme u učitelů. Co by jim pomohlo, aby vzali takovéto uspořádání za své?

Jistě by jim pomohlo, kdyby si přečetli knihu *Věkově heterogenní třídy v MŠ*, kterou jsme s kolegyněmi napsaly. Mohli by díky tomu lépe porozumět výhodám heterogenních tříd i tomu, že výhody nepřicházejí samy, ale je třeba s nimi umět pracovat. Vráťme se k tomu pomáhání... Na začátku školního roku je například dobré, aby pedagog se staršími dětmi mluvil o tom, jaké to bylo, když ony samy nastoupily do školky. Jaké to pro ně bylo? Co jim pomohlo? Díky tomu mohou pomáhat velmi přirozeně a zároveň si také uvědomí, že mnoho věcí zvládnou jejich mladší spolužáci sami, že pomoc může mít podobu drobné rady a že rozhodně nemusejí za malé děti něco dělat. Důležité je, aby si učitelka uvědomovala i drobné nuance, to, co pomoc ještě je a co už není. Z knihy také zjistí, jakou podobu může mít diferenciací vzdělávací nabídky a práce s předškoláky. Důležitá je změna uvažování, to, že si uvědomí, že si změnou

vzdělávacího přístupu může vlastně i trochu rozvázat ruce.

A jak probírat věkově heterogenní složení tříd s rodiči?

Ano, na takovou změnu se musejí připravit i rodiče. Pokud má učitelka argumenty pro věkově heterogenní uspořádání zvnitřně, pokud je přijme, může pro toto uspořádání moc pěkně přesvědčit i rodiče. Pokud učitelka stále váhá, své případné obavy na ně spíše přenesse.

Nebylo by fajn uspořádat besedu s někým, kdo takto už delší dobu pracuje?

To by byla jistě skvělá cesta. Když člověk mluví z vlastní zkušenosti, zvládne ostatní přesvědčit a nezaskočí ho žádná otázka.

Odpověděl vám výzkum na otázku, kolik českých mateřských škol zvolilo třídy pro děti různého věku?

Bohužel ne, protože o tom neexistují žádné statistiky. Když jsme s kolegyněmi nahlížely do inspekčních zpráv České školní inspekce, našly jsme v nich informaci o heterogenitě nebo homogenitě v dané mateřské škole. Domnívám se, že toto řešení se objevuje zhruba ve třetině českých mateřských škol.

Jak je na tom zahraničí?

Když jsme pročetly výzkumné statí, které pocházely ze Spojených států amerických (9), Austrálie (2), Turecka (2), Číny (1), Nizozemí (1) a Velké Británie (1), zaujalo mě, že Národní asociace pro vzdělávání malých dětí v USA v posledních letech velmi důrazně žádá, aby se v předškolních institucích otevíraly heterogenní třídy. Zjistili totiž, že homogenní třídy vedou především k podpoře kognitivního vývoje, zatímco dnes víme, že nejkvalitnější vzdělávání je to, které rozvíjí i socio-emoční oblasti, čemuž se nejlépe daří právě ve třídách, kde jsou děti různého věku.

Jako učitelka prostě musím provést pedagogickou diagnostiku všech dětí, které mám ve třídě. A je jedno, jak jsou staré, u všech musím sledovat jejich silné a slabší stránky, to, jak se ve sledovaných ukazatelích posunují, a v posledním předškolním roce diagnostikovat i školní zralost.

S kolegyněmi jste napsala knihu *Věkově heterogenní třídy v MŠ. Co v ní čtenáři najdou?*

Najdou v ní výsledky výzkumu, které se náš tým věnoval. Mnohé závěrečné práce, které se zabývaly heterogenitou ve vzdělávání, v závěru zmiňují, že toto uspořádání je velmi dobré, ale pouze pro děti od tří do pěti let, že předškoláci by měli být sami. Naše fakulta, a tedy i studenti, spolupracovala s pedagogicko-psychologickou poradnou STEP z Kladna, která vyvinula diagnostický nástroj iSophi. Studenti jej pomáhali ověřovat. S poradnou jsem domlouvala, zda by nám mohli poskytnout výsledky, a naše statistička je zpracovávala s tím, že chtěla zjistit, zda je mezi výsledky dětí z věkově heterogenních a homogenních tříd nějaký rozdíl. Z heterogenních tříd jsme měli výsledky 223 dětí a z homogenních to bylo 155 dětí. Statistička zjistila, že zde nejsou statisticky významné rozdíly a že mezi dětmi tedy nejsou rozdíly, co se týče kognitivního vývoje. O tom, že na socio-emoční vývoj dětí má homogenita vzdělávacího prostředí jednoznačně pozitivní vliv, pak nejsou žádné pochybnosti.

V knize najdete i rozhovory se sedmi učitelkami, které také potvrdily výhody heterogenního uspořádání. Učitelky hodně mluvily o adaptaci a o sociálních dovednostech. V některých rozhovorech se objevují pochybnosti, co se týče zařazení předškoláků a také kognitivního vývoje dětí, ale jiné učitelky žádné pochybnosti nezmiňovaly. Čtenáři také zjistí, že toto uspořádání je pro učitelku jistě náročné. Všechny učitelky zmínily, že je na

práci v heterogenní třídě nikdo nepřipravil, což je důležitý poznatek zejména pro nás na fakultách. Učitelky si musely projít cestou pokusů a omylů, všechno si vyzkoušet, a hledaly si způsoby, jak s třídou pracovat.

V poslední kapitole nechybí náměty pro rozvoj čtenářské a matematické pregramotnosti a také tvořivosti v rámci výtvarných činností. U nás se pořád pracuje s připravenými šablonkami a učitelky mnohde stále dětem dopomáhají k tomu, aby na nástěnce byly všechny obrázky „hezké“. Kolegyně z katedry výtvarné výchovy říkají, že podobný přístup naneštěstí není vhodný. Tvořivost je bohužel v mateřských školách stále potíraná a v téhle věci je jedno, zda jde o heterogenní nebo homogenní třídy. Děti prostě potřebují prostor pro sebevyjádření.

Je jasné, že bude velmi užitečná pro studenty předškolní pedagogiky, ale co

zkušenosti pedagogové mateřských škol? Najdou v ní i oni impulzy pro svou práci?

Myslím, že kniha je hlavně a zejména pro ně. Příprava na práci v heterogenních třídách stále není na vysokých školách příliš akcentovaná. V knize najdou například propojení heterogenity s konstruktivismem a individualizací a také části, které kladou velký důraz na pedagogickou diagnostiku. Snahou bylo vytvořit knihu, která nebude pouze odborná, ale v níž nebude chybět teoretická podpora. Náměty pak mohou sloužit i jim. ■

Mgr. Marie Těthalová

Foto Yuliya Herhalava

Knižní tip

Věkově heterogenní třídy

Zora Syslová a kol.

Kniha se zabývá tématem věkově heterogenních a homogenních tříd. Jaké jsou výhody heterogenního uspořádání? Co udělat pro to, aby se v nich daly naplňovat výchovně vzdělávací záměry? Na co bychom se měli při práci s heterogenní skupinou zaměřit? Autorky nabízejí jak zahraniční zkušenosti s heterogenním uspořádáním tříd v mateřské škole, tak příklady dobré praxe z prostředí českých mateřských škol. Kniha obsahuje i výsledky výzkumu české situace v předškolním vzdělávání. Knihu zakoupíte na obchod.portal.cz.

— inzerce —

SPRÁVA MATEŘSKÝCH ŠKOL

KOMPLETNÍ PROGRAM PRO ADMINISTRATIVU V MŠ

Usnadněte si každodenní administrativní práci

MATRIKA

ZAMĚSTNANCI

TŘÍDNICE

POKLADNA

POŠTA

FAKTURY

MAJETEK

ŠKOLNÉ

→ Předpis školního vč. importu výpisu z banky

→ Docházka zaměstnanců a plánování směn

→ Evidence majetku, pokladny a dalších

→ Matrika dětí a různé tiskové sestavy

→ Elektronické třídnice

→ 1 měsíc zdarma na vyzkoušení

(dále od 4000 Kč vč. DPH/rok)

NOVINKA!
INVENTARIZACE
MAJETKU QR
KÓDEM

WWW.SPRAVAMS.CZ

info@spravams.cz | +420 722 285 075

INTEGRA
Google Play